

A. Rudītis

Vecāki un bērni

Audzinātāja pārdomas un dzīves skatījumi

1933

Autora izdevums

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

31
127

A. Rudītis

192.02.8

Dulst⁸¹
L
37

Vecāki un bērni

Audzinātāja pārdomas un dzīves skatījumi

1933

Autora izdevums

L-1

Latv. PSR Valsts bibliotēka

68 30.591

pārē. 13. VI 2002.

~~p. inv. 341.223~~

J.O.

0308110303

E. Pīpiņa un J. Upmaņa spiestuve, Rīgā, Marijas ielā 10.

Vecāku un bērnu savstarpējā mīlestība un pieķeršanās ir viens no tiem dzidrajiem avotiem, kas slacina un veldzē audzinātāja darba lauku, dara to auglīgu un nodrošina bagātīgu zelta graudu birumu. Ne velti angļu paruna teic, ka žēlsirdība augot mājā, bet visu tautu gara mantas un daiļliteratūras diženākie un cēlākie paraugi veltī mātei, tētiņam, bērnam, bārenišiem mīlākos vārdus, daiļākos salīdzinājumus, dziļāko izjūtu, brīnišķīgāko mirdzumu. Vienīgi mātes acs pazīst no svešuma pārnākušo, vētrās un negaisos sagrauzto un nosirmojošo dēlu, vienīgi viņas mīlās rokas atdod dzīvei ievainoto kaŗa vīru, kas slimnīcā, daudzu citu līdzīgu vidū, drudža un sāpju vārdzināts, gaidīja nāvi kā atpestītāju. Jo mirdzošu dzejas ziedu un pērļu vainagu viņ mātei un bērnam mūsu tautas dziesmas. Māmuliņa kā saulīte, abas vienu jaukumiņu un labumiņu; māmiņai mīļi vārdi, maīga valodiņa, vieglas rociņas. Tētiņam gudrs padomiņš, viņš gādīgs, labvēlīgs, sirsnīgs, tālredzīgs. Kad bērniem tēvs, māmuliņa, tad viņi droši, paglābti un laimīgi. Kur viņu pietrūkst, tur tikai raudas un asaras, tur sērdieņu un bārenišu sāpju un ciešanu ceļš. Vecāki un bērni — neizsmelams ierosinājums un tēmatu avots mūsu rakstniekiem visos mūsu daiļliteratūras noslāpojumos. Tur veicās Līventāls, Neikens, Apsīšu Jēkabs, Poruks, Blaumanis, Plūdonis, Skalbe, Saulietis, Brigadere, Aspazija, Rainis etc., — jā, kuŗš gan no mūsu tautas rakstniekiem būtu spējis paiet garām šai kardinālajai dzīves un cilvēku attiecību problēmai. Viņa pati ievijas kā sarkans pavediens reliģisko mītu, leģendu un svēto stāstu vēstījumos un ētiskajās mācībās, sasniegdama savu augstāko piepildījumu Kristus tēlā. Viņai pieskaŗas vēsture, tautu dzīves apraksti, dzimtenes un pilsoņu mācība. Isī, mūsu skolas izglītība un audzināšana lielā mērā atbalstās uz bērnu un vecāku attiecībām, un šis pēdējās ir izejas punkts dzidrajām labvēlības un solidaritātes jūtām pret līdzcilvēkiem, ko modinām audzēkņu dvēselēs, cēlajām cilvēkmīlas un humānitātes mācībām. Ko gan citu mēs varētu likt šā principa vietā?

Un tādēļ, kad skolotājs pieskaŗas šīm maigajām cilvēku attiecību stīgām, viņa balss savādi ietricas, viņa vaigs apskaidrojas, acīs iemirdzas maīgs valgumiņš. Arī viņam pašam bija vai vēl ir sava baltā māmuliņa, kas to baltu mazgāja, savs tētiņš — gādnieciņš, bēdas turētājs. Par ko gan citu viņš varētu vēl sirsnīgāki un pārlicecinošāki runāt, ko tuvāk bērna sirdij likt, mācīt izjust un pārdzīvot. Un kuŗai citai mācību vielai gan bērna sirds vairāk atvērta un pieejamāka, kā siltai mīlestībai pret tēvu, māmuliņi, pateicības un godbiji-

bas jūtām pret tiem cilvēkiem, kā dzīves prieks un gaišums viņš pats ir.

Tad nu būtu jāsaņūda, ka ģimenes dzīve pie mums augsti izkopta, ka tās saites, kas saista bērņus pie vecākiem un tēva mājām, ir stipras un neapšaubāmas, ka ģimene ir drošs un solīds pamats mūsu sabiedriskajai un valsts dzīvei. Neteiksim, ka tā nav.

Mūsu tauta ir pārdzīvojusi gaŗus un grūtus laikmetus tikpat kā bez nekādiem sociāliem likumiem: ģimene uz saviem pleciem gadusimtenus ir nesusi bērņu audzēšanu un skološanu, slimo kopšanu, nevarīgo uzturēšanu, kritušo pacelšanu un pārstāvēšanu. Viņa ir audzinājusi un krājusi Latvijai fiziskos un tikumiskos spēkus un acūmirkli ir rezerve, kas aizpilda un sedz visus mūsu ekonomiskās, politiskās un sabiedriskās dzīves robus un trūkumus daudzējādā ziņā. Tur topošās paaudzes izbauda savu paradīzes laikmetu, skaisto dzīves rītu, zelta jaunību, tur tēvu un vectēvu paaudze bauda atpūtu no dzīves rūpēm un grūtumiem, jaunājo apkoptas un apgādātas. Ģimene arvien vēl ir drošākais un solīdākais institūts mūsu dzīvē.

Tomēr mums nav jāaizraujas mūsu ģimenes ideālizēšanā: no sendienām viņas dzīvē vērotas arī griezīgas nesaskaņas. Nerunāsim par to pazeminošo stāvokli un moku dzīvi. kāda bieži bijusi un ir jānes sievai, paliksim cieši pie mūsu temata: vecāki un bērņi. Mūsu tautas ģaramantas gan cildina vecāku ģādību un mīlestību no vienas un bērņu atziņību un pateicību no otras puses, bet tur sastopam arī tādas liecības, ka audzināšana bieži nesasniedz savu mērķi. Paruna teic, ka tēvs varot uzturēt septiņus dēlus, bet septiņi dēli nevarot uzturēt viena tēva, bet pie meitas viņas vecākiem maize esot uz augstā plaukta. Tautas dziesmā dēls atzistas, ka viņam gan esot jau laikā tēva svārki un kaŗocinš, viņš sēstoties tēva krēsliņā, bet trūkstot tēva padomiņa. Mātes dēls bieži nebēdnieks, zirgu trallis, dzērājiņš un kroģū kāršu spēlmanītis; dēla valodiņa „stāv līdz asu zobentiņū“. Bieži bērņi izaug kūtŗi un netikuši. Runājot par tādiem, tautas dziesma top ironiska, pāriet satīrā: „Es redzēju tai ciemā Māti jaunu, meitu vecu: Māte ganu vadītāja, Meita viesu mielotāja“, vai arī: „Ei, tētiņ, baŗo zirgus, Dēli veci, piekusuši; Dēli veci, piekusuši, Tēvu mazu baŗodami.“ Gaidītās vieglās dienas reti kad pienāk, jo „Reti, reti tie dēliņi, kas mātei maizi deva“ un „Piecu dēlu māmuliņa Pirtī ēda launadziņu.“ Jau minētie un vēl citi mūsu tautas rakstnieki mums devuši klasiskus nepareizas audzināšanas un „pazudušo dēlu“ tēlojumus no tautas dzīves. Kāda R. Blaumaņa talanta cienītāja cittautiete raksta vēstulē Blaumanim sakarā ar „Indrānu“ pirmizrādi, ka esot noŗēlojams lektenis būt par latviešu laucinieku bērņu vecākiem. Pārspīlēts, bet zīmīgs teiciens.

Mūsu laikos turības un izglītības pieaugšana tautā dažu ko šie grozījusi; jauno laiku vēsmas skolas audzināšanā iespēžas arī vecāku aprindās, bērnu kopšana, audzināšana un mācīšana pamazām modernizējas un neš labus augļus. Tomēr nav jādodomā, ka vecāku un bērnu attiecības visumā jau izlīdzinājušas un tapušas nevainojamas. Lai paklausāmie tikai sociālo apgāžu pieņemamās telpās, kur vecuma nespēkā triecošie cilvēki lūdz sabiedrības pabalstu, ko viņi tur sūdz par saviem bērniem: tēvs, māte nāk pie pagasta padomes un lūdz piespiest viņu bērnus dot tiem maizi, tos neniecināt. Kas tās ir par ziņām, ko dien dienā nes laikraksti par dažādām traģēdijām un katastrofām ģimeņu dzīvē. Vai tās visas neliecina par nedzirdētu ģimenes sabrukumu un tautas postu, kur vārdi „vecāki un bērni” slēpj sevi ļaunu ironiju. Nesen atpakaļ laikraksti plaši ziņoja par kādu ģimeni, kur padzīvojusi meita, ģimenes māte, luterticīga latviete, normāli attīstīta un paskolota, bija uzbrukusi savam miesīgam tēvam un to sakropļojusi. Tas viens gadījums no daudziem, neskaitāmiem, kas atkārtojas un top arvien parastāki. Tādas briesmas mūsu tēvi nepazīna. Mums, bērnu vecākiem un audzinātājiem, še ar bijāšanu jāapstājas un jājautā, vai mūsu laiku bērnu audzināšana patiesi sasniedz savu mērķi, vai viņa ir savu uzdevumu augstums.

Protams, šā darba apmēri nelauj mums uzstādīt jautājumu visā viņa plašumā. Esam spiesti apstāties tikai pie dažiem atsevišķiem acumirkļiem, kur vecāki patiesi rupjā kārtā nelauj saviem bērniem viņus mīlēt, cienāt un godāt turēt. Protams, visi vecāki ar mīlestību savus bērnus kopj un audzina un tādēļ, kad nepiedzīvo gaidītās pretmīlestības un gādības no bērnu puses, tad ir bezgala sarūgtināti un nebeidz bērnus apsūdzēt. Bet pie tam viņi aizmirst vērtēt sevi un savu dzīvi. Es pazīnu to nelaimīgo tēvu, ko viņa paša meita sakropļoja. Viņš bija bērniem atdevis savu parādiem apkrauto īpašumu uz tādiem noteikumiem, ka tie nevarēja dzīvot; būdams spēka gados, viņš ierīkojās pilnīgi uz savu bērnu rēķina, padzina savu sievu, šo pašu bērnu māti, ko viņi patiesi mīlēja, un dzīvoja tā, kā tas bērnu ģimenēm bija par piedaudzību, līdz beidzot meita neizturēja un metās bezdibēnā. Viņa varbūt izcieš savu sodu, bet kas nu tagad audzina viņas bērnus? Un kad nu šie bērni klausās skolā sirsniņgos tēlojumus par vecāku mīlestību un uzpurēšanos, par bērnu maigajām jūtām un pienākuma apziņu pretīm saviem dārgajiem vecākiem, ko tad sajūt šie maziņie, kas notiek viņu sirsniņās, it īpaši, kad klase jautājoši pagriežas uz viņu pusi? Jeb tas varbūt tāds nelaimīgs izņēmums? Par nožēlošanu mums pārāk bieži jāatdurās uz mājas tēviem un atbildīgus posteņus ieņemošām personām, kas ar savu netiklību, ar savu nešķīsto un nekaunīgo dzīvošanu, ar savām lieka-

jām sievām un mīlākām padara saviem bērniem mīlās tēva mājas par moku kambari, no kuŗa tie grib aiziet un to aizmirst. Kauns un bailes viņus pavada skolā un sabiedrībā. Viņi var gan varbūt sajūst līdzjutību pret pazemoto māti un maldīgo tēvu, bet pateicības un godbijības jūtas gan tiem paliks svešas.

Otra lieta, kas durās acīs mūsu dienu sabiedrībā, ir ārkārtīga nekautrība savu līdzcilvēku noniecināšanā un ļaunas slavas celšanā. Tas, bez šaubām, vismaz pa daļai mūsu neizveidotās politiskās dzīves iespaids. Mēs ziņam, ka demokrātiskās valstīs politisko dzīvi kārtot partijas. Katra partija aizstāv zināmu valsts dzīves programmu un cenšas to izvest. Mums šai ziņā valda vēl liels jēdzienu jucekļis un mūsu partiju darbs vēl galīgi neizkopts. Vēlēšanu laikos neskaitāmo „partiju“ kandidāti dažu labu reizi sapulcēs gluži aizmirst savas partijas programmu, bet tikai rekomandē sevi pašu un nozākā visus citus kandidātus, neizslēdzot arī tos no savas listes. Tāda runātāja acīs isā laikā visi atklātībā pazīstamie cilvēki pārvēršas par zagļiem, laupītājiem, nodevējiem, valsts grāvējiem, vārdu sakot, pīšļi un pelni; un vienīgi viņš pats tad uzlec kā rīta auseklītis. Mūsu jaunā politiskā dzīve izdveš šausmīgu neiecietību un pašlabumu meklēšanu. Un dzīvē tas tūkstoškārtīgi un spokaini atbalsojas. Vecāki bērnu klātbūtnē tiesā savus līdzcilvēkus, skolotājus, ārstus, pašvaldības un valsts atbildīgas personas, biedrību darbiniekus, kalpotājus, kaimiņus; ar bravūru un balamutību visus viņi notaisa par muļķiem, zagļiem un bezgožiem, par visu ko smejas, visu ko noniecina un nōzākā. Vai nu brīnums, ka pārgudrais kritiķis tādu pašu novērtējumu saņem no saviem bērniem. Ar cilvēku nīšanu un nicināšanu mēs nevaram audzināt humānus, tolerantus un mīļojošus cilvēkus. Ko esam savu bērnu sirdīs kaisījuši, to paši pļaujam.

Tomēr nekas mīļojoša bērna sirdi tā neievaino, kā vecāku kauns; bet apkaunojošā stāvoklī cilvēks visvieglāki nonāk dzērumā, kad tie galvas smadzeņu centri, kas pārvalda cilvēka padomu un labākās jūtas, paralizēti un atraisītas zemākās dziņas un kaislības. Tad cilvēks runā un dara to, no kā skaidrā prātā pats aizbēgtu.

Tas bija aukstā ziemas vakarā, kādā Vidzemes mazpilsētiņā. Skolēni man ziņoja, ka netālu no skolas sniegā gulot cilvēks. Ar mokām inesām iekšā galīgi piedzērušu kādas skolnieces tēvu. Atmodies, viņš lauzās iekšā klasē, lai nezin ko pateiktu savai meitiņai, gāzās zemē un uzvedās necienīgi. Mūžam neaizmirsīšu nelaimīgā bērna tikumiskās mokas, ko viņam sagādāja tēva baudkāre.

Mēs, protams, še nevaram pieiet alkohola jautājumam visā viņa lielumā un plašumā un mums jāaprobežojas ar norādījumu uz dažiem atsevišķiem momentiem. Mēs nepieskār-

simies tuvāk lielajiem, bet vēl ne pilnīgi mums skaidrajiem iedzimtības likumiem. Tomēr mums jāzin, ja speciālā literatūra sniedz neapšaubāmas liecības par to, ka vecāku alkoholisms var būt par cēloni nelaimīgu un nevērtīgu cilvēku nākšanai pasaulē. Še nav izslēgta arī tā saucamā mērenā alkohola lietošana, sevišķi, kas zīmējas uz sievietēm. Ir zināms, ka, dažādu aizspriedumu paskubinātas, sievietes taisni grūtniecības laikā lieto dažādus alkoholiskus dzērienus un ar to pašu vājina bērna miesīgās un garīgās attīstības spējas, ko pēcāk nespēj atdot ne maigākā vecāku mīlestība, ne rūpīgākā kopšana un gādība. Viņi ir un paliek „rūpju bērni“, kas sagādā grūtības audzinātājiem un skolotājiem, un sola vecākiem maz prieka un „vieglu dienu“. Daudzreiz vecāki patiesi nevar saprast, kāpēc viņu Jānītim vai Annīnai skolā tik maz panākumu, kur viņi paši, tēvs un māte, tik apdāvināti un spējīgi cilvēki. Protams, savu bērnu neveiksmju cēloņus viņi meklē pie skolotājiem, grāmatām, skolu sistēmas un pie visa kā, bet grūti un neiespējami tos pārliecināt, ka viņu bērnu nelaimes cēlonis vecāku „mērenā“ alkohola lietošana.

Bet arī, kad bērns pilnīgi vesels dzimis, vecāku un senču alkoholisms viņu apdraud ik uz sola. Viņam vispirms vajadzīga spēcīga barība un laba audzināšana. Jaunpiedzimušajam vislabākā barība mātes krūts. Bet prof. Bunge māca, ka tēvu alkoholisms esot cēlonis sievietes nespējai bērnus zīdīt. Bērna audzināšana ar govju pienu ir grūts un sarežģīts darbs, kas prasa zināšanas, turību un lielu uzupurēšanos, arī pie visa tā nenodrošinādama tādus panākumus, kā mātes krūts. Trūcīgā barība zīdaiņa laikmetā pēcāk smagi gulstas uz bērna attīstību un veselību. Vienīgā priekšrocība tādai mākslīgai barošanai var būt tā, ka tagad bērns pasargāts no saindēšanās ar alkoholizēto mātes pienu tais gadījumos, kur māte ieskata par derīgu bērna un sevis labā šai laikā stīpināties ar vīna un alus lietošanu.

Bet arī vēlākos gados bērna uzturam piegriežama nopietna vērība. Labi laucinieku bērniem, kam pietiekams svaigs un nebojāts piens un piena ēdieni, tāpat svaigi augļi, ogas, dārzeņi. Dzīvības instinkts un varenā ēstgriba spiež viņus pašus šīs lietas uzmeklēt un tā savu dietu papildināt. Bet ne visiem bērniem šīs lietas piešķirtas un ne visi vecāki tās atzīst bērniem par vajadzīgām. Vēl nav pilnīgi izzudis Neikena tēlotais Pirts Bērtuļa audzināšanas ideāls, pēc kura bērnam pilnīgi pietiek, ja viņam putra vēderā un skrandas mugurā (sk. „Bāris“). Ar to pašu izskaidrojama tā nenormālā parādība, ka mūsu skolās arvien vēl nevar noorganizēties kārtīga bērnu kopēdināšana, ka vienmēr vēl ir bērni, kas iztiek no savas skolēnu kulītes, kur parasti iekšā rupjas maizes dona un biezpiens. Nevajaga domāt, ka tie katreiz bāriņi un nabagu rokpeļņu bērni. Taisni jāpabrīnas, kā dažāda labā atrait-

nīte un nabaga rokpelnītis māc savus bērnus labi apgādāt un glīti apgērbt, kamēr viena, otra gluži turīgas dzimtas atvase ar skaudību noraugās uz siltās, garšīgās kroggaldā zupas strēbējiem un mierina savu izsalkumu ar cieto maizes klaipu un sasmakušo biezpienu, arī grauzdēto cūkgaļu. Un tas tādēļ vien, ka vecāki tā auguši un atzīst to bērniem par derīgu. Biežāki gan dzirdam aizbildināšanos ar mazu rocību, neiznākot, esot daudz izdošanas, tēvs maz nopelnot. Jāmācoties arī bērniem iztikt ar knapumu. Protams, jānācās, un viņi to dara; tikai vaidziņš top bālāks, augums izstiedz, krūtis iekrīt, skats top nedrošs un izklaidīgs: bērns cieš badu un baidās tikt no citiem saprasts, viņš kaunās par savu postu un cieš lielas iekšējās bēdas. Bet tētiņš dažu labu reizi sēd „siltā vietā“, runā plakanus jokus un pārgalvīgas valodas, dzied piedauzīgas dzērāju dziesmas; tur viņam naudas pietiek dzērieniem un ēdieniem, tur pērk papirosus, tur cigārus, tur savstarpīgai, par naudu pirktai viesmīlībai nav robežu. Jā, cik papirosu tad dienā vajaga **nesmēķēt**, cik reizes mēnesī draugu vidū **nesēdēt**, lai aiztaupītu tos 4—5 latus, ko mēnesī izmaksā bērna dalība pie skolas kroggaldā? Un cik māmiņai vajaga šādu, tādu pirkumu un citādu izdevumu atlikt, lai sagādātu to pašu summu? **Kur tad nu ir tā daudzslavinātā un apdziedātā, svētā vecāku mīlestība, ja viņi nevar tik daudz uzpurēties, lai atteiktos no smēķēšanas un krogū sēdēšanas paradumiem un sagādātu savem bērniem pienācīgu uzturu un citādu apgādību?** Ar kādām eņģeļu mēlēm tad nu iedziedāsim izsalkušā un pamestā bērna dvēselē pateicības un godbijības jūtas pret tiem pašiem vecākiem, kuriem krogus brāļu draudzība, naudas raušana un izšķērdēšana tuvākas lietas par viņu bērnu miesīgu un garīgu izsalkumu. Bērni nav aklī, viņi drīz izjūt arī vecāku īsto dabu un tieksmes. Viņi gan alkst pēc vecāku mīlestības un gādības un neizsakāmi cieš tās nesagaidījuši. Un tad viņu sirds top cieta un auksta. Viņi nīst cilvēku vispārī, bet ar savu aso galu šis naids vēršas vispirms pret pašmīļgajiem, maldīgajiem vecākiem. Tas nāk ar dabas spēku nenovēršamību, un mūsu audzināšanas māksla tur maz ko var par labu griezt. Tāpēc, mīlie vecāki, nelaupīsim mūsu bērniem iespēju mūs cienāt un godāt turēt.

Tēva nespēja ierobežoties savos izdevumos bieži noved ģimeni ļoti šauros apstākļos: nevar vairs savest galus ienākumiem un izdevumiem, mājas dzīve sašaurinas līdz neiespējamam un nonāk kailā nabadzībā. Māte strādā pār saviem spēkiem, rājas, nervozē, raud. Ir tādas varonīgas un nesalaužamas mātes, kas gadiem cīnās ar trūkuma slogu un kā nekā savus bērnus izvelk un apgādā. Bieži jāķeras pie darba ārpus mājas, jāiet peļņā, meža darbos, uz staciju, fabriku, kantori. Tā ļauna pārestība, kas notiek mīļošanai mātei; kad viņai jāatstāj uz visu dienu bērnu pulciņš mājā neapkopts, ne-

apgādāts un neuzraudzīts, lai ar mokām iegūtu maizes kumosu, lai segtu mājas dzīvē to robu, ko tur sit vīra vieglprātība un baudkāre. Bet nav tik bezgalīgi reti arī tie gadījumi, kur māte iet diezgan labprātīgi no mājām projām darbā, peļņā. Viņa grib rīkoties ar **saviem** ienākumiem, just materiālu neatkarību no sava vīra, tērēt pēc saviem ieskatiem un **arī** pasēdēt jautru ļaužu vidū pie glāzītes. No šā posta nav paglābti arī ļoti intelligenti ļaudis. Bērni var būt materiāli arī apgādāti, tomēr jūtās pamesti un aug bez savu vecāku sabiedrības, pēc kuņas bērna sirds tā alkst un tvīkst. Viņi atsvešinās no sava tēva, māmuliņas, aug vientulībā, svešu ļaužu sabiedrībā. Bet skolā arī viņiem jāskaita: „... kā savus vecākus nenicinājam un neapkaitinam, bet tos godā turam, tiem kalpojam un paklausam, tos mīļējam un cienījam.“ Jā, ko gan šie vārdi dod jau lielākiem bērniem, kas savu vecāku egoismu un baudkāri izjutuši un izpratuši. Vai viņi to neizjutīs kā rūgtu ironiju par saviem vecākiem. Bērnu sirdis paliek aukstas un vienaldzīgas pret cilvēkiem, kas gan devuši tiem dzīvību, bet nav spējuši viņos ieraudzīt un izjust dzīves laimi, kam cilvēks ar prieku upurē visus senākos ieradumus un vājības, kam pieķeras ar to siltumu un paš aizliedzību, ko saucam par vecāku mīlestību. Ceturtā bausļa burts nevienam tēvam un mātei nepienesīs viņu bērnu mīlestību, to var tikai vecāku pašu mīlestība un paš aizliedzība. Tāpēc mēs nevaram kalpot alkohola elkam un būt laimīgi vecāki.

Vēl biežāki vecāku alkoholisms noved pie pāragra un pārspilēta bērnu darba. Cik laimīgi tie bērni, kas jau no mazām dienām var ieaugt darba dzīvē savu vecāku paēnā. Kad tēvs strādā dārzā un māte sētā, tad arī bērniem, pat vismazākiem, darba pilnas rokas: tur šis tas pienesams, tur pasniedzams, tur uzmeklējams, tur dažādu gadījumu līdzdarboties un par līdzstrādnieku justies tiku tikām. Tāds darbs atīsta un audzina. Te aug vecāku cieņā un godā turēšanā pati no sevis. Bet citāda nozīme ir darbam, kur vārgs bērns jau priekšskolas vecumā kapā skujas, nes ūdeni, bažo zirgus, cērt žagarus, nes malku, tur stāvoklis jau nenormāls. Ir pazīstama lieta, ka mūsu skolēni ļoti daudz kavē skolu. Iemesls parasti bērnu nevala; pat vismazākie svinīgi ziņo, ka bijusi kartupeļu lasīšana, „dampis“, nebijis neviena mājā, tēvs un māte aizbraukuši uz tirgu, ciemā, talkā; vairākas dienas no vietas, pat cauru nedēļu skolas meitene vienīgā strādniece mājā, kūts kopēja, govju slaucēja. Mūsu laiku bērni nospiedošā vairākumā negrib skolu kavēt, jo tagadējais skolas darbs intensīvs un vīrās strauji uz priekšu; nokavējušam grūti tikt darbā iekšā, tāpēc vecāku pašmīlība šē sagādā bērniem lielas grūtības un ciešanas. Daudziem bērniem nav piešķirta laime iziet obligātorisko skolas mācību: rudeni viņi nāk uz skolu ar nokavēšanos, ziemu apmeklē skolu ar lieliem

pārtraukumiem, pavasari pazūd nelaikā, tā aizmocījušies līdz trešai, ceturtaī klasei, tie uzgriež skolai muguru un stājas dzīvē. Daudzu bērnu liktenis vēl nožēlojamāks: vecāki viņus pavasari nodod par ganiem un strādniekiem, bet rudeni saņem viņu nopelnītos produktus un algu kā savu likumīgu daļu, bet skolā bērnus nesīta, jo neesot līdzekļu. Vai te nav mazājiem līdz ar A. Līveitāla Matisiņu jānopūšas, noraugoties tajos laimīgajos bērnos, kas var iet skolā un nākamai dzīvei ko neko labu mācīties. Ar šādiem bērniem sastopamies vēl reiz iesvētīšanas mācībā; te vēl reiz viņiem jādemonstrē tiem nodarītā pārestība ar to, ka viņi neprot savā mātes valodā lasīt, nevar piesavienāties vienkāršākos jēdzienus, viņu gara spēki palikuši nemodināti un neizkopti. Cik sāpīgi viņi to sajūt, ar kādu rūgtumu iet dzīvē. Citos apstākļos viņi būtu ko vairāk panākuši, beiguši kādu praktisku skolu, piesavinājušies kādu amatu, tapuši apgaismotāki, cienījamāki cilvēki. Tagad tas viņiem liegts, dārgie sēšanas gadi pavadīti maz auglīgā bērna un pusaudža darbā, lai palīdzētu sagādāt tukumiski nevarīgajam ģimenes tēvam iespēju šad un tad jautram būt „krogus galda galiņā”. Sūru un grūtu mantojumu ņem šie jaunekļi un jaunekles līdz dzīvē, un vecākus cieņā un godā turēt, to vecuma dienas ar savu mīlestību apzeltīt tiem nenākas viegli.

Ne mazāk posta saviem bērniem nodara tie vecāki, kas dod tiem iespēju jau no mazām dienām pierast pie alkoholisku dzērienu lietošanas. Mēs zinām, ka visu narkotisko vielu bīstamākā īpašība ir tā, ka katrs lietots konzums prasa jaunu un palielinātu konzumu. Bērni šai ziņā sevišķi apdraudēti, un tāpēc visās kultūrvalstīs pastāv tā saucamie bērnu vecuma aizsarglikumi, kas nosaka, ka zem zināma vecuma bērniem nav brīv alkoholiskos dzērienus izsniegt. Jaunākos laikos jau nobriedusi prasība, ka vismaz līdz pilnam 18. mūža gadam jaunais cilvēks pilnīgi aizsargājams no alkohola baudīšanas. Kur mājās šo dzērienu lietāšana parasta, kur strādniekiem uz tūrumu brokastis un launagā piena krūzes vietā nes alus krūzi, kur pagrabā cauru gadu stāv alus mucinās un pieliekamā kombarī vīna baloni, kur talkas, viesības, kāršu vakari un svētku dienas nemītīgi izvēršas par vispārēju ilgstošu apdzeršanos, kur māte, tēvs uzskata mājas alu, vīnu, degvīnu par stiprinošu, spirdzinošu un dziedinošu līdzekli, tur jau vismazākie bērni dzer un pieron pie alkohola un nereti pie viņiem parādās visas pazīstamās dzeršanas sekas. Nav nemaz vajadzīgs, lai bērns piedzertos, būtu žūpa: kas alkoholu lieto šad un tad tā, ka parasti atrodas zem narkozes iespaida, tas ir alkoholiķis un padots alkohola ruīnējošai iedarbībai. Divkāršā mērā tas attiecināms uz vārgo bērna organismu, īsti maigākajiem un vārīgākajiem audiem viņa organismā, it sevišķi uz viņa galvas lielo smadzeņu pusložu pelēkās garozas

centriem, kuŗi ir garīgās dzīves mājokļi un organi. Alkoholisko dzērienu lietošana sasteidzina šo vissmalkāko cilvēka miesas veidojumu attīstību, tāds bērns parasti priekšlaicīgi galīgi nobriedis. Bet viņa garīgā attīstība traucēta, viņš nenasniedz to gara dzīves pilnību, kas viņam no dabas bija piešķirta, pie visa kā viņš ķeras, bet nekur nenasniedz vērtīgus ieguvumus. Skolā parasti tāds bērns ļoti kustīgs, viņam vienmēr pirmajam roka gaisā. Bet atbildes paviršas, neapdomātas, nesakarīgas, darbi neizstrādāti, domas neizdomātas, pārdzīvojumi nepilnīgi, iespaidi neizjusti. Vecāku mājās tāds bērns daudzreiz iegūst apdāvināta un gudra bērna reputāciju, bet skolā, kur jāstājas līdzās veselīgiem, no alkohola iespaida izsargātiem bērniem, tur viņu atrod par vieglu. Viņš nes uz māju mazapmierinošas atsauksmes mācību priekšmetos un piezīmes par uzvešanos un dzīvi skolā. Tas rada vecākos neuzticību un nemieru pret skolu un skolotājiem; pēdējie tiek bērnu klātbūtnē pelti un nievāti, viņu pašai dziedzīgais darbs un atklātā, patiesīgā bērnu darba vērtēšana kvalificēta kā netaisnība, neiecietība, naidis pret saviem audzēkņiem; mazaļo sirdis krit ļauna neuzticības, pašgudrības, savu audzinātāju nicināšanas nezāļu sēkla. Bieži viņi aiziet no skolas, kursa nebeiguši. Ceļš uz augstāku izglītību, neatkarīgāku stāvokli aizkrustots. Neapmierināti un sarūgtināti viņi iet dzīvē ar to apziņu, ka pie viņu neveiksmēm citi vainīgi, ka visa pasaule ir bezgožu un mulķu bars. Izņemot, protams, vienīgi viņus pašus, nelaimīgos cietējus un netaisnības krusta nesējus. Netaisnība pie viņiem, protams, nodarīta no viņu pašu, bieži vien mīlējošo un pašai dziedzīgo, vecāku puses, kas daudz reiz vēl nesuši upurus, lai sagādātu saviem bērniem slimībā un vārgumā ieteikto vīna pudeli, konjaku, rumu, alu etc.

Nav retums, kur bērni nespēj viņiem par šo mīlestību maksāt ar pretmīlestību, cieņā un godā turēšanu, kur apsūdzība un nopūtas par saviem vecākiem veļas pār viņu lūpām.

Bet daudzus vecākus sagaida vēl rūgtāka vilšanās. Mēs zinām, ka narkotisko vielu visbīstamākā īpašība ir viņu lietošanu pie sevis pieradināt, tapt nepieciešamam. Un tādēļ tie, kas bērnus un pusaudžus domā stiprināt un iepriecināt ar alkoholu, paši tā nedomādami, līdzina viņiem ceļu uz krogu, alkoholismu. Droši vien nebūs neviena tēva, nedz mātes, kas vēlētos savu bērnu izaudzināt par dzērāju, pazudušu posta cilvēku. Bet savā neprātā viņi tomēr to dara un prieka vietā piedzīvo asaras un nopūtas. Rūdolfā Blaumaņa drāmā „Pazudušais dēls” Roplaiņu Krustiņš pacel roku pret savu māti un izsaka tai rūgtus pārmetumus par viņas mīlestību un uzupurēšanos. Izdabādama visām sava dēla iegribām un vājībām, dodama tam slepeni naudu un slēpdama no tēva visus zēna nedarbus un vieglprātību, viņa bija cerējusi nodrošināt

sev dēla mīlestību, piedzīvot no viņa cieņā un godā turēšanu, bet ieguva nicināšanu un atgrūšanu un pieredzēja dēla morālisku un fizisku bojā eju. Mūsu dienās tādi Roplaini Krustiņi nav reta parādība. Vecāki velti gaužas par bērnu nepateicību un nekrietnību. Velti šie visi sprediķi un pātari: alkohols valda pār vecākiem, apmiglo viņu acis un dzen bērnus postā un izmisumā. Vienīgā izeja un glābšanās šie vecāku un audzinātāju pilnīga atteikšanās no alkohola lietošanas, sevis, savu bērnu un audzēkņu labā. Lai kaut vienā dzīves momentā saskanētu mūsu vārdi ar darbiem. Mūsu bērni šo patiesības stariņu ieraudzīs un pie viņa glābsies.

Tā redzam, ka mūsu bērnu mīlestība mūsu pašu rokās. Tikai viņa ik dienas par jaunu iegūstama un skaidrojama. Tā nav grāmatu gudrība, nav māksla, nav rotaļa, tas dzīves cīņiņš, sevis aizliegšana, daudzreiz krusta un ciešanu ceļš. Bet kas šo ceļu nav mācījies atrast, vai nav gribējis viņu iet, tam nav tiesības sagaidīt no saviem bērniem ne pateicības, ne cieņā un godā turēšanas. Jo tikai to varam plaut, ko esam sējuši.

Jaunākos laikos vecāki var mazu attaisnojumu savām neveiksmēm audzināšanas laukā rast tai apstākļi, ka viņi nav vienīgie audzinātāji un bērnu likteņa lēmēji. Valsts vara jau ar pilnu bērnu 6. dzīvības gadu atraui viņu neierobežotam vecāku iespaidam un nodod skolā. Skolas audzināšana tik stiprā mērā atšķiras no audzināšanas ģimenē, ka bērns jau tik agros gados pārdzīvo dziļu lūzumu un iekšēju satricinājumu. Šis apstāklis nebūt nav zemu vērtējams, sevišķi mūsu dzīvē, kur bērni aiziet no mājas uz visu nedēļu un drīz no mājas un vecākiem atsvešinās. Jau 13—14 gadu vecumā bērns aiziet uz augstākām skolām, pavisam projām no vecāku acīm un patiesi īsā laikā top svešs un nepazīstams. Cik daudz nopūtu nav dzirdēts no vecākiem, ka viens pats gads vidusskolā, arodskolā, dažādosursos atpēmis tiem dēlu, meitu. Patiesi, skolas audzināšana vēl pārāk maz sijāts un kristalizēts darba lauks. Mēs arvien vēl no skolas gaidām galvenā kārtā zināšanas, materiālus ieguvumus, bērnu atbrīvošanu no fiziska darba, pacelšanu uz augstāka stāvokļa. Un tiekam par to bargi sodīti ar mūsu bērnu dvēseles tukšumu, aukstu pašmīlību, tukšu iedomību. Mūsu tauta smagi cieš zem šā mūsu „kultūras lāsta“, un vecākiem tādēļ jāpūlās arī šie ko darīt un panākt. Viņiem jāspiežas iekšā tais vietās, kur taīsa mūsu skolu politiku, kur sprauž linijas audzināšanas darbam, un jāņem aktīvāka dalība skolas dzīvē. Skolas un mājas tuvināšana arvien vēl akūts jautājums mūžīgajā problēmā, ko apzīmējam vārdiem: vecāki un bērni.

Jaunpiebalgā, 2 jūlijā 1933. g.

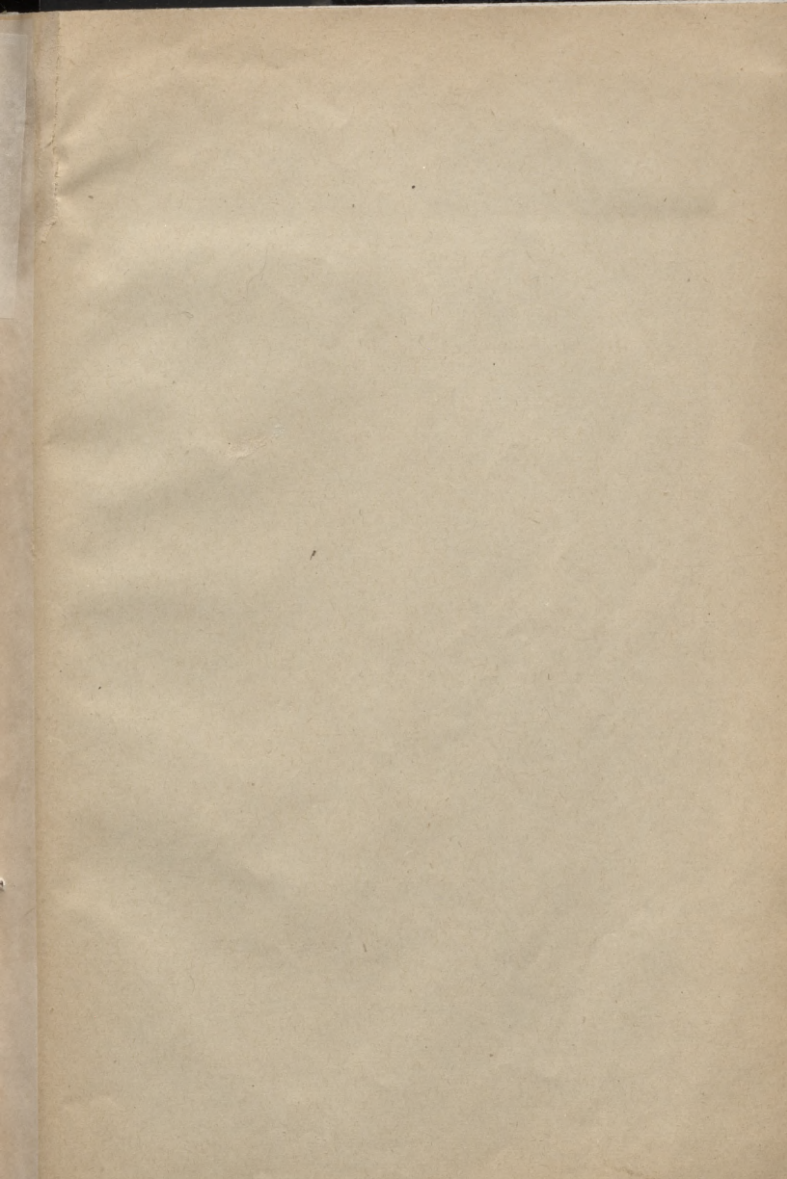
A. Rudītis.

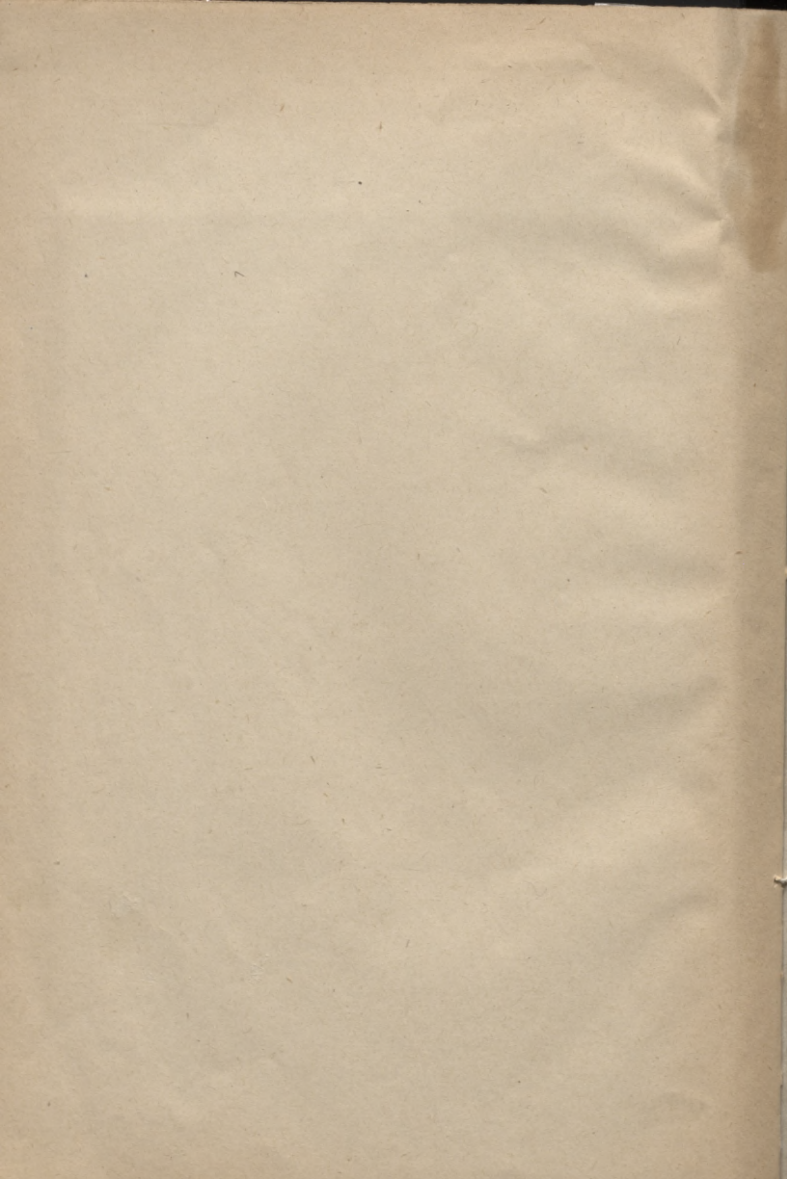

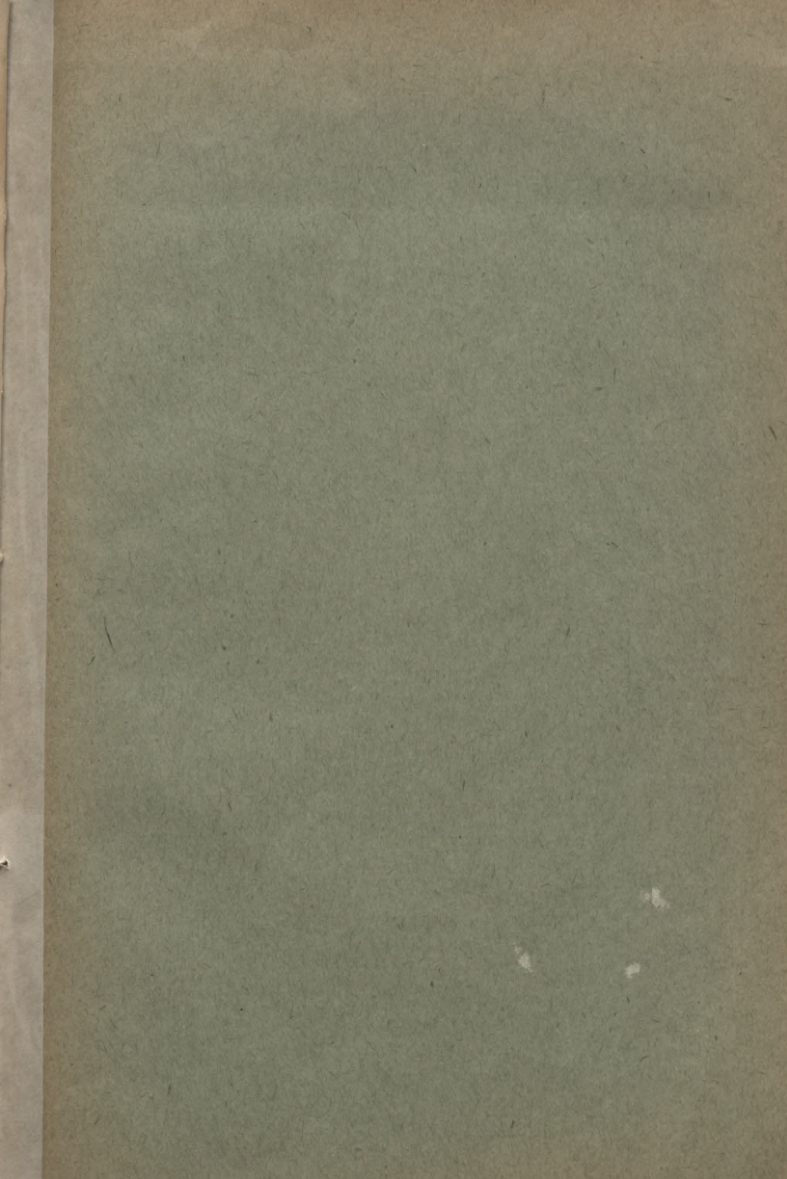
C 5678

Tā paša autora grāmatas un brošūras:

1. **Alkoholisms Latvju daiņu gaismā.** L. P. B. izdevums. Cena Ls 0,20.
2. **Domas par tikumu audzināšanu.** Autora izdevums. Cena Ls 1,—.
3. **Latvijas daba latvju tautas gara mantās.** Kooperatīvās sabiedrības „Skola“ izdevums. Cena Ls 1,—.
4. **Pretalkoholiskās audzināšanas problēma mūsu tautskolā.** L. P. B. izdevums. Cena Ls 0,20.
5. **Audzināšana atturības garā — ētisks pienākums.** L. P. B. izdevums. Cena Ls 0,20.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308110303

6

